

Jelölés a Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti Jegyzékére

Adatlap és útmutató

A JELÖLÉS MÓDJA

1. A szellemi kulturális örökség elemeinek felvétele a nemzeti jegyzékre a jelölési adatlap kitöltésével kérhető. Az adatlapot a megadott útmutatónak megfelelően kell kitölteni. A jelölésnek a szakmai lebonyolítást végző intézményhez (Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre) az alább részletezett módon kell megérkeznie.
2. A jelölést magyarul kell elkészíteni. Egy eredeti, aláírt példányt a mellékelt dokumentációval együtt postán vagy futárral az alábbi címre kell eljuttatni:

Szabadtéri Néprajzi Múzeum

Szellemi Kulturális Örökség Igazgatósága
H-2000 Szentendre, Sztaravodai út, Pf.: 63
Tel: +36 26/502-529
Fax: +36 26/502-502
E-mail: szko@szm.hu

A jelölések szövegét, fotó és filmdokumentációját elektronikusan – CD-n vagy DVD-n – is be kell nyújtani. A jelöléseket RTF vagy DOC vagy PDF formátumban kell elkészíteni, legalább 10-es, legfeljebb 14-es betűmérettel. Az aláírt példányokat A/4-es méretben, különálló lapokon, spirállal lazán összefűzve kérjük beadni. Lehetőség van a jelölés on-line kitöltésére és beküldésére is. Az aláírt, eredeti példány eljuttatása ez esetben is kötelező. Az on-line beküldés technikai feltételeit lásd a www.szellebiorokseg.hu oldalon.

3. A jelölési lapon számos pontnál korlátoztuk a terjedelmet, megjelölve a maximális leütött karakterszámot (a szóközök nélkül). Ahol nincs ilyen határ, ott a lehető legtömörebben kell megadni azt az információt, amelyre a nemzeti bizottságnak szüksége van az értékeléshez.
4. A jelöléshez támogató leveleket és ajánlásokat lehet csatolni (pl. települési és nemzetiségi önkormányzatok, szakmai vagy civil szervezetek részéről), amelyek segíthetik a bizottság munkáját.
5. A jelölés végén szerepelnie kell a jelölő nevében aláírási joggal rendelkező személy (vagy személyek, illetve tisztségviselők) eredeti aláírásának. A több közösséget/csoportot/egyént érintő közös jelölések esetén minden egyes érintett fél felhatalmazott tisztségviselőjének aláírására szükség van.
6. A jelölési űrlap kitöltéséhez segítséget nyújthat a www.szellebiorokseg.hu oldalon található, a nemzeti jegyzékre már felvett elemek jelölési adatlapja.

JELÖLÉSI ADATLAP
A SZELLEMI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG NEMZETI JEGYZÉKÉRE
TÖRTÉNŐ FELVÉTELHEZ

FEDŐLAP

A. Az örökség-elem neve

(max. 200 karakter)

Ez az elem hivatalos neve, amely a nemzeti jegyzékkel kapcsolatos nyomtatott anyagokban meg fog jelenni. A név legyen tömör. A szöveg terjedelme szóközökkel és írásjelekkel együtt sem haladhatja meg a 200 karaktert. A neveket a magyar abc betűivel leírva kell megadni, mellőzve a különleges betűtípusokat és karaktereket.

A molnárkalács borsodnádasi hagyománya.

B. Az érintett közösség(ek), csoport(ok) vagy egyén(ek) megnevezése

(max. 700 karakter)

Ebben a pontban kérjük, felsorolásszerűen nevezzék meg azokat a közösségeket, csoportokat vagy egyéneket, amelyek a jelölt örökség-elemet létrehozták, hordozzák, gyakorolják, fenntartják. Szellemi kulturális örökségről olyan csoportok, közösségek vagy egyének kapcsán lehet beszélni, amelyek/akik azt saját kulturális örökségük részének tekintik. Míg a Világörökség Egyezmény (épített és természeti értékek megóvása) világörökség helyszíneket jelöl meg, addig a szellemi kulturális örökségről szóló egyezmény emberi közösségeket és kulturális csoportokat említ.

Kérjük, vegyék figyelembe, hogy a közösség, illetve csoport fogalma nem minden esetben azonos a földrajzi és önkormányzati határokkal, amelyek lehetnek tágabbak, de szűkebbek is; emellett beszélhetünk nem helyhez köthető, etnikai, szakmai, virtuális közösségekről is.

- Borsodnádasi város lakossága
- A Borsodnádasi elszármazottak, illetve a korábban oda dolgozni járó munkások közössége
- Molnárkalács ostya sütésével foglalkozó egyének (névsoruk mellékletben)
- Borsodnádasi civil szervezetek :
  - A Jövő Borsodnádasiért Egyesület
  - Boszorkánykonyha csoport
  - Harangvirág csoport
  - Négy Évszak Nyugdíjas Klub
  - Ősziórsák Nyugdíjas Klub

C. A jelölt örökség-elem rövid szöveges leírása

(max. 1000 karakter)

Az elem rövid leírásának célja, hogy első pillantásra megállapítható legyen, milyen elemet javasolnak felvételre. A leírásnak olyan tömörnek és informatívnek kell lennie, hogy jegyzékre kerülés esetén felhasználható legyen a különböző nyilvános fórumokon való megjelenéskor (pl. a honlapon közzétett nyilvántartásban, kiadványokban).

Borsodnádasd élő néphagyománya a molnárkalács ostya sütése. Az édesség a római katolikus liturgiában használt szentelt ostyából alakult ki. A régmúltban a helyiek a mindennapok mellett elsősorban nagyböjt, húsvét, karácsony ünnepein és a fonóházban, lakodalmak során készítették. A hagyomány őrzése a családokon belül öröklődött, egészen napjainkig. A népi süteményt kerek tányérú, ollószerűen nyitható sütővassal állítják elő. Településünkön kiemelkedően nagy a sütővasak előfordulása, mert a helyi Lemezgyár létrejötte (1864) után a kétlaki (paraszti és ipari) életformát folytató dolgozók az üzemben a vasak készítéséhez szükséges alapanyaghoz, szakértelemhez, gépekhez jutottak. A többszáz borsodnádasdi sütővas között nincs két egyforma, mindegyik más-más egyedi motívumot, szöveget hordoz. Az utóbbi évtizedben a Városi Önkormányzat és több civil szervezet felismerve a hagyomány közösségformáló erejét, bemutató sütéseket, fesztiválokat szervezett a népszokás továbbfejlődése érdekében. A szervezett hagyományőrzés hatására egyre több fiatal vált a molnárkalács sütés tradíciójának aktív részesévé, tudatos és lelkes művelőjévé.

D. A jelölést beküldő neve

A jelölő lehet közösség, csoport vagy egyén, lehet magánszemély és jogi személy egyaránt. A bizottság nem fogad el jelölést fegyveres testületektől/erőszakszervezetektől, politikai pártoktól és profitorientált gazdasági társaságoktól.

Több közösséget érintő jelölés esetén a nevek felsorolásának sorrendjéről a partnereknek közösen kell megegyezniük.

(lásd alább 7.a)

Borsodnádasd Város Önkormányzata

E. A jelölés dátuma

A fedőlapon csak a jelölés évét kell feltüntetni. (pl. 2008, 2010).

2012.

Jelölés

1. Az örökség-elem azonosítása

Az 1.a.–1.e. pontok célja, hogy a bennük leírtak világosan azonosítsák az elemet, és pontosan határozzák meg, hogy jegyzékre kerülés esetén mi legyen a megnevezése. Az elem lehetőleg egy konkrét gyakorlat vagy kifejezési forma legyen. Az 1.a.–1.e pontokban megadott információ legyen összefüggő, és nyújtson világos képet a bizottság számára a felvételre jelölt elem mibenlétéről.

1.a Az örökség-elem neve

Ez az elem hivatalos neve, amely a nemzeti jegyzékkel kapcsolatos nyomtatott anyagokban meg fog jelenni. A név legyen tömör. A szöveg terjedelme szóközökkel és írásjelekkel együtt sem haladhatja meg a 200 karaktert. A neveket a magyar abc betűivel leírva kell megadni, mellőzve a különleges betűtípusokat és karaktereket.

A molnárkalács borsodnádasi hagyománya.

1.b Az örökség-elem egyéb elnevezése(i)

Itt lehet megadni az elem nevét a közösség által használt egyéb nyelven és írásmóddal; ha az elem a fent megadott néven kívül más néven is ismert, azt is itt kérjük megemlíteni.

Nincs másik név.

1.c Az érintett közösség(ek), csoport(ok) vagy egyén(ek) azonosítása

Ebben a pontban kérjük, azonosítsák, mutassák be azokat a közösségeket, csoportokat vagy egyéneket, amelyek a jelölt örökség-elemet létrehozták, gyakorolják, fenntartják. Szellemi kulturális örökségről olyan csoportok, közösségek vagy egyének kapcsán lehet beszélni, amelyek/akik azt saját kulturális örökségük részének tekintik. Míg a Világörökség Egyezmény (épített és természeti értékek megóvása) világörökség helyszíneket jelöl meg, addig a szellemi kulturális örökségről szóló egyezmény emberi közösségeket és kulturális csoportokat említ. Kérjük, vegyék figyelembe, hogy a közösség, illetve csoport fogalma nem minden esetben azonos a földrajzi és önkormányzati határokkal, amelyek lehetnek tágabbak, de szűkebbek is; emellett beszélhetünk nem helyhez köthető, etnikai, szakmai, virtuális közösségekről is.

A régmúltban többszáz borsodnádasi család rendelkezett saját molnárkalács sütővassal, ezért a településen elterjedt hagyomány volt az édesség rendszeres készítése.

A 20. században bekövetkezett életformaváltás (a hagyományos kétlaki munkás-paraszti közösségek felbomlása, szocialista típusú társadalmi átalakulás, a nagycsaládok atomizálódása) folytán a sütés gyakorlata egyre inkább visszaszorult, s szinte csak az idősebb generációra korlátozódott. A hagyomány ismerete azonban megmaradt, és a helyi emberek felismerték az ebben rejlő közösségmegtartó erőt. Így már a tudatos hagyományörzés jegyében, de az eredeti tradíció igazi ismeretének birtokában részben családi, részben civil társaságok (baráti körök, azonos korosztályhoz tartozó fiatalok, egy munkahelyen dolgozók) tanulták meg újra a sütést, s biztosították a hagyomány továbbélését, fejlődését.

A szervezett hagyományörzés keretein belül működő csoportok munkájának eredményeképpen megkezdődött a hagyomány visszatanolása, és a rendezvényeknek, a Helytörténeti Gyűjtemény népszerűsítő tevékenységének köszönhetően ma már újra egyre több családban sütnek molnárcalácsot.

Jelenleg a magánszemélyek mellett az alábbi civil szerveződések, csoportok gyakorolják aktívan a molnárcalács ostya sütését :

1. A Jövő Borsodnádásdjáért Egyesület:

A civil szerveződés fiatal és középkorú családok tagjaiból alakult 2002-ben. Az utóbbi években saját és városi rendezvényeken (Családi Napok, Mesterségek Ünnepe, Molnárcalács Fesztiválok) szerveztek külön e célra készített egyedi tűzhelyükkel molnárcalács sütést. Tagjainak száma: 50 fő.

2. Boszorkánykonyha csoport:

Helyi középiskolások 2009-ben hozták létre a csoportot a molnárcalács hagyományának fenntartása és népszerűsítése érdekében. Általános iskolásként valamennyien részt vettek a sütővas minták dokumentálásában. Tagjai többször tartottak különböző településeken bemutatókat. 2012-ben a molnárcalács sütés hagyományának őrzéséért Borsodnádásdért kitüntető címet nyertek el. Tagjainak száma: 12 fő.

3. Harangvirág csoport:

A borsodnádásdi cigányság körében, Kótai Istvánné vezetésével 2008-ban alakult szerveződés az eddig megrendezett Molnárcalács Fesztiválok tartott bemutató sütést. Tagjainak jelenlegi létszáma: 8 fő.

4. Molnárcalácsház csoport:

A borsodnádásdi pedagógusok Érsek Barnabásné tanárnő irányításával a hagyomány megmaradásának, további fejlődésének az 1990-es évek elejétől letéteményesei. Számítalan, a molnárcalács népszerűsítését szolgáló rendezvény, kiállítás (Diákszombatok, Városi Napok, Molnárcalács Fesztiválok) köthető a csoportosuláshoz. Tagjainak száma: 6 fő.

5. Négy Évszak Nyugdíjas Klub:

1996-ban alakult meg a csoport elődje, a Színek és Évek Társasága. Tagjai Papp Istvánné vezetésével aktívan részt vesznek a város közösségi rendezvényein, így a Molnárcalács Fesztiválok is. Településünkön kívül egri középiskolásoknak tartottak népszerűsítő sütést. A tagok száma jelenleg: 14 fő.

6. Őszirózsák Nyugdíjas Klub:

A csoport 2000-ben alakult meg Kovács Valéria vezetésével, a Művelődési Ház támogatásával. Tagjai a borsodnádásdi népdalkincs megőrzése mellett színjátszással foglalkoznak. A molnárcalács sütésének helyi hagyományát a „Tavaszi Zsongás“ rendezvényeken, a gyermekek számára szervezett „Főzőcske“ tanfolyamon és a Molnárcalács Fesztiválok segítettek tovább vinni. Tagjainak jelenlegi létszáma: 13 fő.

1.d Az örökség-elem földrajzi elhelyezkedése és elterjedtsége

Ebben a pontban azonosítsák az elem területi hovatartozását és elterjedtségét. Ha van olyan földrajzi hely, amely az elem középpontjának tekinthető, azt jelezni kell. Ha a kapcsolódó elemeket a környező vidék(ek)en, vagy egyéb hazai, illetve külföldi közösségekben szintén gyakorolják, akkor kérjük, ezt is jelezzék!

A molnárkalács sütése Észak-Magyarország (Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves, Nógrád megyék) több településén ismert. Borsodnádasd, az 1864-ben alakult Lemezgyárnak köszönhetően egyik legfontosabb központja volt a sütővasak készítésének. Mintegy 20-50 km sugarú körben, azokba a falvakba kerültek településünkön készült vasak, amelyek munkásokat biztosítottak az üzem számára, és egyébként is ismerték a sütés hagyományát. Ezek az alábbiak: Járdánháza, Balaton, Mikófalva, Bekölce, Bükkszentmárton, Bükkszenterzsébet, Tarnalelesz, Szentdomonkos, Borsodszentgyörgy, Arló, Bélapátfalva, Egercsehi, Bükkszék, Terpes, Várasszó, Fedémes. A korábbi néprajzi kutatások (Nemcsik Pál 1960.) alapján bizonyított, hogy a sütővasak száma Borsodnádasdától távolodóban csökken.

1.e Az örökség-elem a szellemi kulturális örökség mely területeit képviseli

Kérjük, az alábbi felsorolásból válasszák ki az elemnek megfelelő leírást. A felsorolt területek közül több is szerepelhet. Ha az adott elem ezeken kívül más kategóriának is megfelel, azt kérjük röviden meghatározni.

a) szóbeli hagyományok és kifejezési formák, beleértve a nyelvet is, mint a szellemi kulturális örökség hordozóját,

b) előadóművészetek,

c) társadalmi szokások, rítusok és ünnepi események,

d) a természetre és a világegyetemre vonatkozó ismeretek és gyakorlatok,

e) hagyományos kézművesség;

f) gasztronómia;

2. Az örökség-elem leírása

(max. 7000 karakter)

A leírás kínáljon elegendő információt a bizottságnak az alábbi pontok megítéléséhez (lásd egyezmény 2. cikk 1. pont):

A jelölt szellemi kulturális örökség elem

- olyan szokás, ábrázolás, kifejezési forma, tudás, készség – valamint az ezekkel összefüggő eszköz, tárgy, műalkotás és kulturális színhely;*
- amelyeket közösségek, csoportok és egyes esetekben egyének kulturális örökségük részét képezőként tudatosan elismernek;*
- amelyekről elmondható, hogy élő, nemzedékről nemzedékre átörökített és folytonosan újrateheremtett jelenségek;*
- amelyek a közösség, vagy csoport azonosságtudatának szerves részét képezik;*

A leírásnak tartalmaznia kell az elem valamennyi fontosabb tulajdonságát; ki kell térnie mindazokra a társadalmi és kulturális funkciókra, amelyeket az elem a jelenben betölt, továbbá az örökség hordozóinak és gyakorlóinak jellemzőire, az érték felelősséget viselő egyének szerepére. A leírásnál főként az elem formai–tartalmi sajátosságait, térbeli–időbeli viszonyait, és a mai körülmények között betöltött szerepét emeljék ki. Kérjük kifejteni, hogy az elem gyakorlása mennyire szervesen kapcsolódik a közösség mindennapjaihoz, és hogyan szolgálja a közösség identitásának és tágabb társadalmi–kulturális kapcsolatainak erősödését.

A molnárkalács ostya a keresztény Európa széles körben elterjedt, számos nép körében ismert ünnepi sült tésztafelesége. Sütésének egyházi gyökerű hagyománya már a középkorban folklorizálódott, és feltehetően a Németalföld irányából terjedt délnémet és cseh-morva közvetítéssel a Kárpát-medence irányába. Az első ostyasütővasak a 16. századból ismertek, hazánkban is vannak késő-reneszánsz kori példányok. A borsodnádasi molnárkalács ennek az évszázados össz-európai tradíciónak egy sajátos színezetű, máig elevenen élő lokális változata.

A korábbi évezedek helytörténeti kutatásai bebizonyították, hogy a molnárkalács ostya sütése már az 1880-as években hagyomány volt Borsodnádason. A sült tészta eredete, összetétele, formája és elkészítési módja alapján egyértelműen megállapítható, hogy nagy általánosságban a római katolikus és evangélikus liturgia kellékeként használt ostyával rokonítható. Ezt igazolják a sütővasakon nagy százalékban előforduló vallásos motívumok és azok a visszaemlékezések, melyek szerint az ostya zsíradék nélküli változatát rendszeresen fogyasztották nagybőjti időszakban. A lisztet, vizet, só-tartalmazó alaptésztát a háziasszonyok az idők folyamán zsírral, tejjel, tojással, cukorral dúsították, dióval, mákkal, sajttal, fahéjjal ízesítették és az egyházinál nagyobbra, vastagabbra sütötték. A molnárkalács kedvelt csemegéje volt a lakodalmaknak, a fonóknak Szent Márton napján, Luca napján, karácsonykor, rokonlátogatások során, de a legtöbbet ünneptől függetlenül készítették belőle a család, ismerősök számára. Sohasem főfogásként tálalták, hanem laktató ételek után következett, általában hétfői és pénteki napokon. Népszerűségéhez hozzájárulhatott az a tény, hogy bár elkészítése fáradságos és időigényes, alapanyagai a paraszti háztartásokban megtalálhatóak voltak és a kész sütemény sokáig elállt minőségének romlása nélkül. Elnevezésének egyik közkeletű magyarázata szerint egykor a malomban az őrletésre várakozó gazdákat kínálta ezzel a molnár vagy felesége.

A molnárkalács előállításának eszköze a sütővas, amelyeket kezdetben a falusi kovácsok készítettek a településeken. Az 5-6 kg súlyú, ollószerűen nyitható, általában kerek, egyedi motívumokkal díszített tányérú sütővasak népművészeti tárgyként is figyelemre méltóak. Hazánkban, a Heves-borsodi-dombság térségében található falvakban kiemelkedően nagy számban fordulnak elő. Ennek legfontosabb oka a vasipar kibontakozása e tájon a 19. században. Az iparosodás a hagyományos paraszti kultúrára kétféle hatással járt.

Egyrészt jelentős mértékben felgyorsította a hagyományok, szokások elhalványulását, elhalását. A molnárkalács sütővas készítésre, így közvetve a sütésre azonban serkentőleg hatott. Az 1864-ben üzemét megkezdett Borsodnádasi Vashengergyár (később Lemezgyár) többségében kétlaki (paraszti és ipari munkát egyaránt végző) dolgozói elegendő nyersanyaghoz, gépekhez, szakértelemhez jutva, tömegével állították elő a molnárkalács sütővasakat az elmúlt 150 évben.

A korábbi kutatások az első világháború idején Borsodnádason 300 db-ra tették a vasak számát. Dr. Nemcsik Pál helytörténész 1972-ben 126 db sütővas díszítőelemét dokumentálta. Sági Tibor 2008-as könyvében 168 sütővasat mutat be, amelyek közül csak mintegy 40 db egyezik a közel négy évtizeddel korábbi gyűjtésben előkerült eszközökkel. Ez a tény a sütővasak rohamos pusztulását mutatja, de azt is, hogy a Lemezgyár bezárásáig (1992) folyamatosan készültek új sütő szerszámok.

A borsodnádasi molnárkalács sütővasak gazdag és változatos mintavilágot hordoznak. Legnépszerűbbek a vallásos élet jelképei: Hit, Remény, Szeretet (kereszt, horgony, szív), kereszt, kehely, angyal, bárány, templom, jelmondat. Néhány, a zsidó vallás jelképét (Dávid csillag) ábrázoló sütővas rajza is előkerült. Előfordulnak a szerelem és házasságkötés (szív, gyűrű, lagzis tál, galamb), valamint az államiság (koronás közöpcímer, Kossuth-címer) jelképei a vasakon.

Az előbbiek igazolják a visszaemlékezéseket, hogy a sütővas jegyajándékként is funkcionált. Utóbbiakra kortörténeti dokumentumokként tekinthetünk. Nagyon gyakori a virágok (tulipán, nefelejcs, rózsza, margaréta, napraforgó, vadrózsa, pipacs, hóvirág, búzavirág), fák (fenyő, tölgy, bükk) és állatok (juh, kacsza, ló) ábrázolása. Az ipartörténetet a kovácsszerszámok, gyári gépek, közlekedési eszközök jelenítik meg. A sütővasakon igen nagy számban fordul elő a tulajdonos, a település és a készítő mester neve, valamint a készítés időpontja. A sütővas készítés elterjedtségét jól mutatja, hogy a 2008-as gyűjtőmunka során 37 helyi mester nevére derült fény.

A Borsodnádasi Lemezgyár dolgozói között jelentős számban voltak környező településekről bejáró munkások. Mivel az ottani falvakban ismerték a molnárkalács sütését, jelentős számban kerültek Borsodnádason készült sütővasak, akár 20-50 km-es távolságra is.

A borsodnádasi molnárkalács sütővas készítésre súlyos csapást mért a Lemezgyár felszámolása (1992). A rohamosan modernizálódó életforma következtében az elmúlt időszakban folyamatosan csökkent a molnárkalácsot sütők száma, az ezredfordulóra szinte csak az idősebb generációra korlátozódott. Napjainkban még több tucat családban gyakorolják a hagyományt, de a sütések száma, elsősorban az idősek számára jelentős fizikai erőfeszítést igénylő munka miatt egyre ritkul. A régi, hagyományos alkalmak (fonó, lakodalmak, poszrik) megszűntek, helyettük az alkalomszerű, család részére történő sütések maradtak meg.

Ezt felismerve néhány lokálpatrióta az 1990-es évek közepétől a molnárkalács sütővas készítés és ostyasütés borsodnádasi hagyományának életben tartása és továbbfejlesztése érdekében értékmentő tevékenységbe kezdett. Legfontosabb célként a régi sütővasak elkallódásának megakadályozása, a meglévők dokumentálása, új eszközök készítése feltételeinek megteremtése, valamint az édesség nyilvános sütéseken való népszerűsítése fogalmazódott meg. Az értékmentés, közvetítés mellett egyre nagyobb szerepet játszott a hagyomány községmegtartó, identitást erősítő szerepe. Mind több személy és szerveződés vált a molnárkalács sütésének elkötelezett hívévé. Borsodnádasi Város Önkormányzata ezért 2008-ban, hazánkban először Molnárkalács Fesztivált szervezett, amelyet azóta is minden évben megismételt. A nagysikerű, több ezer látogatót vonzó rendezvényt a Magyar Szabadalmi Hivatalban 10 évre levédette (199521 sz/2009. május 8.).

A Fesztiválon és más, sütést bemutató programokon a civil szervezetek tagjai önzetlenül, nagy lelkesedéssel, a község, a hagyomány iránti alázattal tevékenykednek. Folyamatosan tökéletesítik a sütéssel kapcsolatos fogásokat, új recepteket alkotnak és próbálnak ki. Borsodnádason kívül tucatnyi nagysikerű rendezvényen öregbítették a település hírnevét, de ezenkívül mind a fiatalok, mind az idősebbek körében az otthoni, alkalomszerű sütések száma is megnőtt. A molnárkalács sütése számos más községépítő program, törekvés alapját képezte (népzene, néptánc, kiállítások, kulturális, helyismereti bemutatók). Az utóbbi évek eredményeként Borsodnádason ismét rangot jelent molnárkalács sütővasat birtokolni, egyre többen tanulnak meg sütni, s készíttetnek új, saját vasat maguknak.

3. Érvelés a nemzeti jegyzékre való felvétel mellett

(max. 700 karakter)

Röviden indokolják meg, hogy az örökség-elem megóvása milyen módon szolgált mintát a szellemi kulturális örökség megőrzésére más közösségek számára. Hogyan segíti az elem nemzeti jegyzékre való felkerülése a szellemi kulturális örökség megőrzésének társadalmi tudatosítását és közkinccsé válását. (lásd N.2-es kritérium) Írják le, hogy mik az elem azon jelentőségteljes, rendkívüli ismérvei, amelyek kapcsán az elem kitűntetett figyelmet érdemel.

A molnárkalács sütővas készítés és ostyasütés hagyományának megőrzése, további fejlesztése egy jelentős munkanélküliséggel, szociális, gazdasági nehézségekkel küzdő térségben a közösség összetartozásának, megmaradásának fontos eszköze. A múlt értékeinek jelenkorban történő ápolása lehetőséget biztosít a település jövőjének megformálására. Borsodnádason a molnárkalács sütés, sütővas készítés számottevő néprajzi, idegenforgalmi, gazdasági jelentőséggel, lehetőséggel bír. Különösen figyelemreméltó a településen és környékén előforduló egyedi mintázatú sütővasak nagy száma, melyre az ország más területén nem találunk példát.

4. Megőréssel kapcsolatos intézkedések (lásd N.3-as kritérium)

A 4.a.–4.d. pontokban a megőrzésre vonatkozóan egységes és összefüggő programot kérünk felvázolni, az N.3-as feltételeknek megfelelően: „Rendelkezésre állnak az elem megőrzését és továbbélését segítő tervek és védelmi elképzelések.”

4.a Jelenlegi és korábbi erőfeszítések az örökség-elem megőrzésére

(max. 3500 karakter)

Kérjük leírni, hogy az érintett közösség, csoport vagy egyén a közelmúltban vagy jelenleg milyen lépésekkel biztosította vagy biztosítja az elem fenntarthatóságát. Írja le az érintett önkormányzat(ok), szakmai szervezetek vagy civil szféra által az elem megőrzése érdekében tett erőfeszítéseket, ha vannak ilyenek.

Borsodnádason a molnárkalács hagyományával kapcsolatban az alábbi események történtek az elmúlt években:

I. Kutatómunkák, gyűjtések, publikációk:

1. Dr. Nemcsik Pál helytörténész néprajzi kutatásai, publikációi (1960-90).

2. 1998-ban Érsek Tamás a megyei rajzverseny néprajzi hagyományok (molnárkalács sütés) bemutatása kategóriában I. hely.

3. 1999-napjainkig: Az 1999-ben újjáalakult Borsodnádasi Helytörténeti Gyűjtemény kiemelt feladatának tekinti a molnárkalács sütéssel kapcsolatos kutató és értékmegőrző munkát. A néprajzi kiállításon jelenleg a Sallai Pál-féle kovácműhely mellett 30 db sütővas található. 2007-ben, a Gyűjtemény vezetőjének, Sági Tibornak az irányításával mintegy 70 általános iskolás tanuló készített frottázs nyomatot a településen található sütővasak díszítő elemeiről. A munka eredményeképpen 2008-ban jelent meg 168 db sütővas kétoldali rajza és annak leírása a „Molnárkalács sütővasak Borsodnádason és környékén” című könyvben. A Gyűjtemény tevékenységéhez köthető a Molnárkalács

Fesztivál megrendezésének kezdeményezése, motívumgyűjtés, új sütővasak készíttetése, kiállítások, pályázatok, újságcikkek, rádióműsorok, népszerűsítő kiadványok, programok megvalósítása.

4. 2008-ban A Molnárkalács Fesztivál levédtetésének kezdeményezése, sütővas, motívum kiállítás, mintatervező verseny. Előadás borsodnádasi sütővasokról a járdánházi „Barkóság néprajzi konferencián”.

5. 2009-ben képeslap, prospektus kiadása molnárkalács témában. Részvétel az Ózdi Városi Múzeum „Múzeumok őszi éjszakája” rendezvényén (bemutató sütés, előadás tartása). „Elődeidnek szép kora visszatér” helytörténeti előadássorozat keretében előadások tartása a témában.

II. Népszerűsítő sütések:

1. 1993: Órhegy Egyesület- Kamaszparlament programján bemutató sütés.

2. 1994-96: Három Diákszombat rendezvényen molnárkalács sütés 8 iskola tanulói számára.

3. 1997- 2002: Tavaszi Zsongás kulturális eseményeken molnárkalács kóstoló.

4. 1997- 1999: „Főzőcske”: általános iskolás gyerekek heti két alkalommal sütni tanultak.

5. 2002: Várossá válási ünnepségen (VI. Nádasi Napok) népszerűsítő sütés.

6. 2007: A Családi napon népszerűsítő molnárkalács sütés.

7. 2008: Bemutató sütés Hét községben.

8. 2011: A túristvándi molnártalálkozón borsodnádasi molnárkalács sütők bemutatkozása. Augusztus 20-án népszerűsítő sütés Borsodnádason. „Mesterségek ünnepén” molnárkalács kiállítás, sütés. Leader rendezvényeken bemutató sütés: Farkaslyuk, Ózd.

III. Molnárkalács Fesztiválok:

1. 2008: I. Molnárkalács Fesztivál. 7 sátorban mintegy 3000 db molnárkalács sütése.

2. 2009: II. Molnárkalács Fesztivál. 9 sátorban kb. 5000 db molnárkalács sütése.

3. 2010: III. Molnárkalács Fesztivál. 6 sütősátorban mintegy 5000 db molnárkalács sütése.

4. 2011: IV. Molnárkalács Fesztivál. 6 sütősátorban mintegy 5500 db molnárkalács sütése.

4.b A megőrzés tervezett lépései

(max. 7000 karakter)

A nemzeti jegyzékkel kapcsolatban megőrzési intézkedésnek tekintjük mindazt, ami segíti az örökség fennmaradását és biztosítja, hogy az a jövőben se kerüljön veszélybe. Különösen az olyan előre nem látható veszélyek ellen, mint az elem listára kerüléséből fakadó közfigyelem fokozódása (pl. a turizmus).

A jelölő fél azonosítsa és írja le azokat a megőrzés céljából kidolgozott különféle lépéseket, amelyeknek megtétele az elem védelmét szolgálná; nyújtson rövid tájékoztatást pl. az intézkedések prioritásáról, hatóköréről, időrendjéről, valamint a végrehajtásukért felelős személyekről vagy testületekről és a költségekről.

A borsodnádasi molnárkalács sütés hagyományának fennmaradása érdekében tervezett intézkedések:

1. Borsodnádasi Város Önkormányzata továbbra is megrendezi évenként egy alkalommal a Molnárkalács Fesztivált, biztosítja a bemutató sütéshez szükséges valamennyi feltételt. A korábban közreműködő civil szervezetek tevékenyen részt vesznek a rendezvény lebonyolításában. Új helyi és környékbeli csoportok, magánszemélyek sütésbe való bevonásával bővíteni kell a kínálatot. A város más közösségi rendezvényein és településen kívül mind gyakrabban jelenjen meg a molnárkalács sütés.

2. A hagyomány továbbéléséhez szükséges egységes szemlélet kialakítása érdekében a sütést művelő csoportok körében „Etikai kódex” megalkotása.

3. A településen molnárkalácsot sütő magánszemélyek számának felmérése az Önkormányzat Közösségi Ház és Könyvtár szervezésében.

4. Borsodnádasi és környékbeli településeken eddig még nem ismert molnárkalács sütővas minták gyűjtése, dokumentálása, publikálása a Borsodnádasi Helytörténeti Gyűjtemény koordinálásában.

5. Borsodnádasi Város Önkormányzata és a helyi Ples Zrt. járműkerékgyár közötti megállapodás létrehozatala az új sütővasak készítéséhez szükséges nyersanyag biztosítása érdekében.

6. Molnárkalács sütővasakat készítő kézművesek számbavétele, folyamatos együttműködés kialakítása az Önkormányzattal. A „Molnárkalács sütővas ünnepe” szakmai nap megrendezése, amelyen a vasat készítő mesterek bemutatják mesterségük fogásait a fiatalabb generációknak az utánpótlás biztosítása érdekében.

7. A Móra Ferenc Általános Iskola helyi tantervébe bekerül a molnárkalács hagyományának témaköre. Életvitel, ének-zene, rajz és történelem órákon a tananyag részévé válik a hagyomány bemutatása.

8. A Városi Közösségi Ház és Könyvtárban „Molnárkalács sütő szakkör” beindítása gyerekek számára.

9. A borsodnádasi molnárkalács sütéssel kapcsolatos népszerűsítő kiadványok, újságcikkek, rádió és televízió műsorok megvalósítása.

4.c A megőrzést veszélyeztető, akadályozó tényezők, a közösségi védőintézkedések korlátai (max. 2000 karakter)

Előfordulhat, hogy az elem fennmaradását, a közösségi gyakorlatot bizonyos külső vagy belső (pl. gazdasági, technikai, jogi) akadályok nehezítik, esetleg veszélyeztetik. Itt kell bemutatni, hogy melyek ezek az akadályozó, veszélyeztető tényezők. Ebben a részben kell kifejteni az örökség-elem megőrzése terén felmerülő olyan nehézségeket, amelyeket a közösség önállóan nem tud elhárítani.

A borsodnádasi molnárkalács sütés hagyományának fennmaradását jelentősen nehezíti az a tény, hogy a település az ország 33 leghátrányosabb kistérségének egyikében található. A nehéz gazdasági, társadalmi környezet befolyásolja a helyi önkormányzat mozgásterét és a családok jelentős részének létbizonytalansága a közösségszervezés, építés ellen hat. Másrészt a hagyomány egyfajta kitörési pontot is kínál az azt gyakorlóknak. Az új sütővasak készítésénél az alapanyag folyamatos biztosítása okozhat problémát, illetőleg az a tény, hogy egyre korosabbak a még Lemezgyárban szakértelmet szerzett kézműves mesterek, akik utánpótlására is törekedni kell a jövőben. A kézműves módszerrel készített molnárkalács ostyák jelentőségét csökkenti a nagy mennyiségben gyártott és forgalmazott külföldi (Szlovákia) eredetű termékek megjelenése a boltokban.

4.d A jelölő fél, esetenként az érintett önkormányzatok, valamint a közösségek, csoportok és egyének elkötelezettségének mértéke és megnyilvánulási formái

(max. 3500 karakter)

Az örökség-elem megőrzésében nagy szerepe van annak, hogy az érintett egyének, csoportok, közösségek, társadalmi szervezetek és intézmények milyen mértékben fejezik ki elszántságukat, elkötelezettségüket és milyen módon tudnak együttműködni. Ez a pont mutatja meg, hogy az érintettek rendelkeznek-e az elem megőrzése iránti elszántsággal és elkötelezettséggel, továbbá, hogy a jelölő fél és esetenként az érintett önkormányzat is elkötelezte magát amellelt, hogy támogatja a megőrzési erőfeszítéseket azzal, hogy kedvező feltételeket teremt azok megvalósításához.

A jelölésben érintett valamennyi szervezet nyilatkozatban támogatja a molnárkalács sütés hagyományának megőrzését, további fejlesztését Borsodnádason.

- **A szervezetek tevékenységét összehangoló Borsodnádasi Városi Önkormányzat a helyi közösségi tudat erősítése érdekében kiemelt fontosságúnak tekinti a népszokás fennmaradását, mind szélesebb körben való elterjesztését. Biztosítja a Molnárkalács Fesztiválok, népszerűsítő sütések megrendezéséhez szükséges szellemi, anyagi erőforrásokat és logisztikai háttérrel. Kiadványok támogatásával segíti elő a hagyománnyal kapcsolatos, évtizedek alatt felhalmozódott helytörténeti kutatási eredmények közkinccsé válását.**

- **A helyi civil szerveződések vállalják, hogy az Önkormányzat rendezvényein és saját programjaikon a továbbiakban is aktív szereplői lesznek a csoportos sütéseknek. Hozzájárulnak a hagyomány népszerűsítéséhez más településeken. Új receptváltozatok kifejlesztésével gazdagítják, még sokszínűbbé teszik a népszokást.**

- **A Borsodnádasi Helytörténeti Gyűjtemény folytatja a kallódó sütővasak megmentését, a meglévők regisztrálását, további motívumok gyűjtését, a kutatási eredmények publikálását. A Borsodnádasihoz közeli településeken megszervezi az ottani molnárkalács sütővasak mintáinak gyűjtését, adatbázist hoz létre az eszközökről.**

A jelöléssel kapcsolatos adatok

5. A közösség részvétele a jelölésben és hozzájárulása a felterjesztéshez (lásd N.4-es kritérium)

Ebben a pontban kérjük bemutatni, hogy a jelölés megfelel az N.4-es kritériumnak: „Az elemet az érintett közösség/csoport/egyén legszélesebb körű részvételével és előzetes, valamint teljes körű tájékoztatást követő bejegyzésével jelölték a jegyzékre.”

5.a A közösségek, csoportok, egyének részvétele a jelölésben és hozzájárulása a felterjesztéshez

Kérjük, írják le, miként vettek részt az érintett közösségek, csoportok, illetve egyének a jelölési folyamat valamennyi stádiumában, az N.4-es kritériumnak megfelelően. Javasoljuk, hogy az érintettek képviselőinek lehető legszélesebb körét vonják be a jelölések elkészítésébe, lehetőség szerint a helyi és regionális önkormányzatok, civil szervezetek, a szomszédos közösségek, a múzeumok, kutatóintézetek, kulturális központok, szakértői központok szakembereinek, illetve a szellemi kulturális örökség megyei referenseinek és más érdekeltk segítségét és szolgáltatásait is vegyék igénybe.

A szellemi örökség hazai elemeiről, a borsodnádasi molnárkalács sütővas készítés és ostyasütés lehetőségeiről a programban, a miskolci Herman Ottó Múzeum két szakemberétől, Dr. Viga Gyula és Tóth Arnold etnográfusoktól kaptunk tájékoztatást 2011. júniusában, a Borsodnádasi Helytörténeti Gyűjteményben tett látogatásuk során. Tóth Arnold ezt követően információ szerzés céljából látogatást tett a IV. Borsodnádasi Molnárkalács Fesztiválon. Településünk képviselői a 2011. évi miskolci Múzeumok éjszakája rendezvényen kapcsolatba léptek a Szellemi Kulturális Örökség Igazgatósággal. Az Igazgatóság vezetőjétől, dr. Csonka-Takács Eszter etnográfustól tájékoztatást hallottak, vele személyes beszélgetést folytattak a jelölés menetéről.

A felterjesztéssel kapcsolatos, három hónapig tartó előkészítő munkát, a jelölés megírását képviselő testületi határozat alapján Sági Tibor önkormányzati képviselő, a Borsodnádasi Helytörténeti Gyűjtemény vezetője végezte, melyhez folyamatos szakmai segítséget Tóth Arnold megyei múzeum igazgató-helyettes, etnográfus nyújtott.

A Városi Önkormányzatot az előkészítő tevékenységek során Kormos Krisztián polgármester képviselte. A Városi Községi Ház és Könyvtár segítségével történt meg a helyi civil szervezetektől az adatgyűjtés. Minden csoport képviselője révén írásbeli információt szolgáltatott szervezete molnárkalács sütéssel kapcsolatos korábbi tevékenységéről. A jelölés során az alábbi személyekkel történt szóbeli egyeztetés: Érsek Barnabásné, Kelemen Tünde (Molnárkalácsház), Kovács Valéria (Ősziroszák Nyugdíjas Klub), Papp Istvánné (Négy Évszak Nyugdíjas Klub), Katona Franciska, Szűcs Dávid (Boszorkánykonyha), Dorkóné Dévai Marianna, Dorkó György (A Jövő Borsodnádásdjáért Egyesület), Horváth Vilmos (Harangvirág).

Folyamatosan zajlott a fényképek gyűjtése, amely munka eredményeképpen Érsek Barnabásné, Kormos Krisztián, Szűcsné Szabó Erika, Sír Artúr és Sági Tibor felvételeiből készült gyűjtemény. A borsodnádasi molnárkalács sütés hagyományát bemutató kisfilmet Kós Tamás, a BNTV munkatársa készítette a televízió korábbi felvételeinek összevágásával, Bujáki Imre, Érsek Barnabásné sütők, Hamkóné Juhász Alida narrátor és Sági Tibor szerkesztő közreműködésével. A film elkészülte után, azonnal felkerült Borsodnádasi város honlapjára.

A hagyományt folytató helyi magánszemélyek adatainak rögzítését pedagógusok (Jávorcsik Istvánné, Kelemen Tünde), általános iskolai tanulók (Jászai Patrik, Stuller Viktor, Nagy Bátor Levente, Boza Bence, Póta Levente, Varga Ferenc, Molnár Bálint) és civil szervezetek tagjai (Szűcsné Szabó Erika, Farkas Jánosné, Zolnai Diána) segítették. E munkában a Városi Közösségi Ház és Könyvtár, a Borsodnádasi Alapszolgáltatási Központ, a Polgármesteri Hivatal és magánszemélyek is aktívan közreműködtek.

A csoportok képviselői a jelölési folyamatról állandó tájékoztatást adtak szervezetük tagjainak. 2012. március 22-én a „Barkóság helyi szokásai” című előadása keretében Sági Tibor a megjelentek számára levetítette a hagyományról szóló kisfilmet, és információt nyújtott a hazai szellemi kulturális örökség elemeiről. Március hónapban a helyi Kábeltelevízióban és a Borsodnádasi Helytörténeti Gyűjtemény internetes oldalán felhívást tettünk közzé, amelyben kértük a lakosságot a hagyománnyal kapcsolatos információk (képek, sütő családok) összegyűjtésére.

A sütővasakat készítő mesterekkel (Bialkó József, Érsek Gyula, Járdán József, Suha Zoltán) személyes egyeztetést folytattunk. Az alapanyag biztosítása érdekében a Ples ZRt. helyi vezetése (Hegedűs Károly) kinyilvánította elvi támogatását. A vállalásokban érintett személyek, intézmények (Sípos Sarolta iskolaigazgató, Hamkóné Juhász Alida Közösségi Ház és Könyvtár igazgató) egyetértő nyilatkozatát mellékeljük.

5.b Szabad elhatározásból fakadó, előzetes és teljes körű tájékoztatáson alapuló beleegyezés
Az érintett közösség, csoport vagy egyének szabad elhatározása szükséges az ő(ke)t érintő jelölés benyújtásához. Ezt meg kell előznie az érintettek teljes körű tájékoztatásának. Erről csatolni kell az érintett közösségek, csoportok vagy egyének beleegyezését, amelyet írásos formában, felvételtől vagy bármilyen más eszközzel lehet bizonyítani. A bizottság nem határoz meg szigorú előírásokat, hanem szívesen fogadja a beleegyezés kinyilvánításának vagy igazolásának változatos formáit.

Az 5.a és 5.b ponthoz benyújtott írásos nyilatkozatokat mellékletként, a teljes szöveges jelölés végén kell csatolni, nem a szöveg közé fűzve.

A nyilatkozatokat mellékeljük.

5.c Az örökséghez való hozzáférés szabályainak alkalmazásáról szóló nyilatkozat (lásd egyezmény 13/d/ii)

Ebben a szakaszban bizonyítja a jelölő, hogy a jegyzékre való felvétel és a megőrzést szolgáló jogi lépések megvalósítása teljes mértékben tiszteletben tartja az ilyen jellegű örökséghez való jogi hozzáférés szokásos eljárásait, ha léteznek ilyenek (lásd Egyezmény 13. cikk d. pont ii. alpont). Például a közösségi tabuk, titkos receptek, mesterségbeli fogások esetei. Írja le azokat a konkrét lépéseket, amelyek szükségesek lehetnek az ilyen eljárások tiszteletben tartásához!

Borsodnádasi Város Önkormányzata, mint jelölő biztosítja „A molnárkalács borsodnádasi hagyománya” nevű szellemi kulturális örökséghez való hozzáférést, tiszteletben tartva az ilyen örökség sajátos aspektusaihoz való hozzáférés szokásos gyakorlatát. A molnárkalács sütéssel kapcsolatos titkos eljárások nem ismertek. Régebben a családok által kikísérletezett recept változatokat nem szívesen osztották meg másokkal, a háziasszonyok leányuk számára örökítették. Napjainkra valamennyi recept és mesterségbeli fogás közismertté vált.

6. Dokumentáció

A dokumentáció csatolásának célja, hogy elősegítse az elem széles körű és alapos megismerését. Ezeknek a kiegészítő anyagoknak megfoghatóvá kell tenniük a közösség által elismert szellemi kulturális örökség adott elemét és be kell mutatniuk annak közösségekben betöltött szerepét, a fenntarthatóság lehetőségeit és az esetlegesen felmerülő nehézségeket, veszélyeztető tényezőket.

Ha az elem felkerül a jegyzékre, az ilyen típusú dokumentáció szerepet játszik majd abban, hogy a nemzeti jegyzék elérje célját és láthatóságot biztosítson a szellemi örökségnek. Fényképes, hangzó és audiovizuális dokumentum egyaránt benyújtható, ha az megfelel az alábbi függelékben megadott műszaki paramétereknek.

6.a Csatolandó dokumentumok mennyisége

Fényképek (kötelező) mellékeljük	36 db fénykép (archív + közelmúltbeli) albumban papíron és CD-n digitálisan. Mellékeljük továbbá papíron és digitálisan minden egyes fényképre vonatkozóan az alábbi adatokat: cím, készítés ideje, fotós, tulajdonos.
Filmek (kötelező) mellékeljük	szerkesztett film AVI-ban (max. 20 perc)
Hangfelvételek (nem kötelező) mellékeljük	jellemző részletek (max. 20 perc)
Térképek (1 db kötelező mellékeljük)	3 db (országos, regionális, lokális) papíron és CD-n
Könyvek mellékeljük	2 db

A csatolt dokumentumok a Szabadtéri Néprajzi Múzeum szellemi kulturális örökség archívumába kerülnek, visszajuttatásukra nincs mód.

6.b Szerzői jogokról való lemondás

A csatolandó dokumentációhoz mellékelni kell egy igazolást, amely a szerzői jogokról való lemondást tartalmazza, és hozzájárul ahhoz, hogy a Nemzeti Erőforrás Minisztérium és a Szabadtéri Néprajzi Múzeum a beküldött anyagokat szabadon felhasználhassa a szellemi kulturális örökséggel kapcsolatos kiadványokban és honlapokon. Kérjük, listászerűen csatolják a beadott dokumentumok adatait (szerző, cím, készítés ideje, helye, egyéb copyright adatok), hogy a felhasználás során pontosan hivatkozni lehessen rájuk. A kitöltendő nyilatkozatokat lásd melléklet!

Mellékeljük.

6.c További források listája

(max. 1 oldal)

A jelölők felsorolhatják a legfontosabb, nyomtatásban megjelent források referenciáit a szabványos bibliográfiai formátum használatával, valamint az olyan honlapokat és multimédiás forrásokat, amelyek az elemre vonatkozóan kiegészítő információt kínálhatnak.

Bodnár Mónika

2002 Molnárkalács. In: *Hagyományok, ízek, régiók. Magyarország hagyományos és tájjellegű mezőgazdasági és élelmiszer-ipari termékeinek gyűjteménye. I. kötet.* Agrármarketing Centrum – Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium, Budapest, 371–373.

Bódi Erzsébet

1985 Molnárkalács a magyar népi kultúrában. *Ethnographica et Folcloristica Carpathica* 4. Debrecen, 61–79. (Műveltség és Hagyomány 22.)

1991 Molnárkalács a felvidéki magyarok táplálkozási kultúrájában. In: Halász Péter szerk.: *A Duna menti népek hagyományos műveltsége. Tanulmányok Andrásfalvy Bertalan tiszteletére.* Magyar Néprajzi Társaság, Budapest, 407–411.

Chikány Judit

2010 „Hoztunk mink ostyákat, tarkát, fehéreket.” *Studia Caroliensia* 2010. 3–4. 215–236.

Nagy Gyula

1964 Molnárkalácskészítés, fafaragás. In: Nagy Gyula: *Képek Gyöngyössolymos történetéből.* Budapest, 176–179.

Nemcsik Pál

1960 *Molnárkalács-sütés Borsodnádason.* Kézirat, Borsodnádasd.

1972 *A borsodnádasi molnárkalács-sütővasak díszítőelemei.* Istvánffy Gyula Honismereti Szakkör – Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattár, Budapest.

1976 A borsodnádasi kétlaki munkásság életmódjának változása. In: Dobrossy István szerk. *Foglalkozások és életmódok.* Miskolc, 49–60.

Sági Tibor

2008 *Molnárkalács sütővasak Borsodnádason és környékén.* Borsodnádasd.

Soltész József(né)

1983 Molnárkalács-ostyasütés Ózd környékén (1. rész) *Lakóhelyünk Ózd* (8. kötet) 172–189.

1985 Molnárkalács-ostyasütés Ózd környékén (2. rész) *Lakóhelyünk Ózd* (9. kötet) 113–131.

Szalay Emőke, P.

1974 Ostyasütők a Déri Múzeum gyűjteményében. *A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve* 53. 469–486.

Szilágyi László

2006 A karácsonyi ostyasütés. *Gömörország* 7. évf. / 4. szám, 15–18.